

شرایط کلیدی و چالش‌ها

اقتصاد ایران برای چهارمین سال پیاپی در رشد اقتصادی (با احتساب بخش نفتی) مثبت قرار دارد با این حال سطح بالا و مداوم تورم و نرخ بیکاری مهم‌ترین چالش‌های پیش روی اقتصاد ایران است. در یک تخمین ۲۸.۱ درصد ایرانیان در فقر هستند و دو پنجم خانوارهای ایرانی آسیب پذیر بوده و به تدریج بر بخش فقیر جامعه افزوده می‌شوند. پیش‌بینی می‌شود تحت فشار تحریم‌ها، آب و هوای نامساعد، کمبود برق و گاز و کاهش تقاضای جهانی همچنان این شرایط بر کشور پایدار باشد.

جدول ۱	۲۰۲۲	
جمعیت	۸۴.۷	میلیون نفر
تولید ناخالص داخلی (GDP)	۴۱۳.۵	میلیارد دلار آمریکا
سرانه تولید ناخالص داخلی	۴۸۸۱.۹	دلار آمریکا
ضریب جینی	۴۲.۰	درصد
نرخ فقر	۲۷.۶	درصد
امید به زندگی	۷۳.۹	سال
انتشار گازهای گلخانه‌ای	۹۴۷.۲	Co2

با وجود حفظ پایداری رشد اقتصادی در سال‌های ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳، ایران با چالش‌های ساختاری نظیر رشد بلندمدت نرخ بیکاری، نرخ سودآوری پایین، تورم بالا و عدم تعادل در سیستم بانکی و بازنشستگی مواجه است ترکیب چالش‌های ذکر شده نارضایتی‌های اجتماعی و اقتصادی را برانگیخته همچنین تحریم‌های اقتصادی مانع از استفاده کامل از ظرفیت اقتصاد ایران مانند جمعیت جوان تحصیل کرده شده که جهت تنوع دادن به اقتصاد کشور و انتقال از صنایع به سمت گردشگری بسیار تأثیرگذار خواهند بود.

تورم بالا و ایجاد شغل ناکافی باعث شده خانوارهای بیشتری به سطح پایین جامعه سقوط کنند سال‌های طولانی و مداوم تورم بالا بر قشر فقیر جامعه اثر منفی گذاشته و سبب شده ارزش واقعی اجتماعی را از بین ببرد. تنها یک سوم جمعیت کشور شاغل هستند و چشم انداز شغلی به ویژه برای جمعیت جوان و زنان در کشور محدود است. چالش‌های مربوط به اشتغال و نیروی کار، نابرابری و بالا رفتن نرخ فقر را تشدید می‌کند. اشتغال زایی ناکافی، بسیاری از ایرانیان بویژه زنان را به خارج از بازار کار هدایت می‌کند و در نتیجه باعث از دست رفتن فرصت بهره‌برداری از بخشی بزرگی از جمعیت کشور می‌شود. پیری تدریجی جمعیت، نرخ قابل توجه مهاجرت نیروی کار بسیار ماهر و کاهش نرخ زاد و ولد نه تنها بر چشم انداز رشد تأثیر می‌گذارد، بلکه چالشی برای سیستم بازنشستگی است که در حال حاضر نیز با آن مواجه می‌باشد.

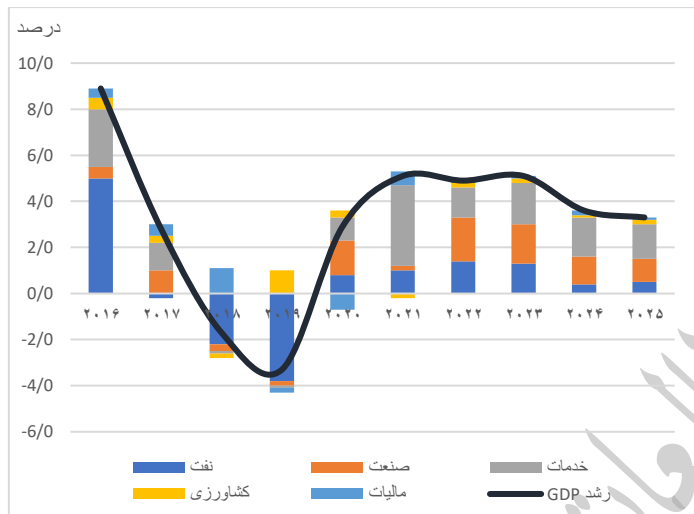
اصلاحات اقتصادی فوری برای رسیدگی به مسائل ساختاری حیاتی هستند. اصلاحات اولویت‌دار شامل بازگرداندن ثبات قیمت و سیستم مالی، اعطای وام مبتنی بر بازار، به حداقل رساندن مداخلات غیرضروری بازار، کنترل قیمت، مهار کسری بودجه و ترویج سرمایه‌گذاری در تولید، انرژی‌های تجدیدپذیر، تنوع اقتصادی و بهبود نقل و انتقالات در فضای مالی هستند. بهبود نقل و انتقالات نقدی برای مجموعه هدفمند از دینفغان واجد شرایط به محافظت از آنها در برابر تورم کمک می‌کند.

پیشرفت‌های اخیر

حفظ متوسط نرخ رشد اقتصادی برای سال‌های ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ بر روی ۳.۸ درصد، ناشی از تولید و خدمات بوده که مصرف بخش خصوصی بعنوان محرک اصلی رشد تولید ناخالص داخلی عمل کرده درحالی که میزان مصرف واقعی دولت جهت رفع کسری بودجه کاهش یافته، همچنین

صنعت نفت بدلیل رکود بازارهای جهانی رشد کرد. با وجود گسترش صادرات و واردات و سرمایه‌گذاری در بخش ماشین‌آلات، اشتغال همچنان از میزان رشد اقتصادی در سه سال اخیر عقب مانده است.

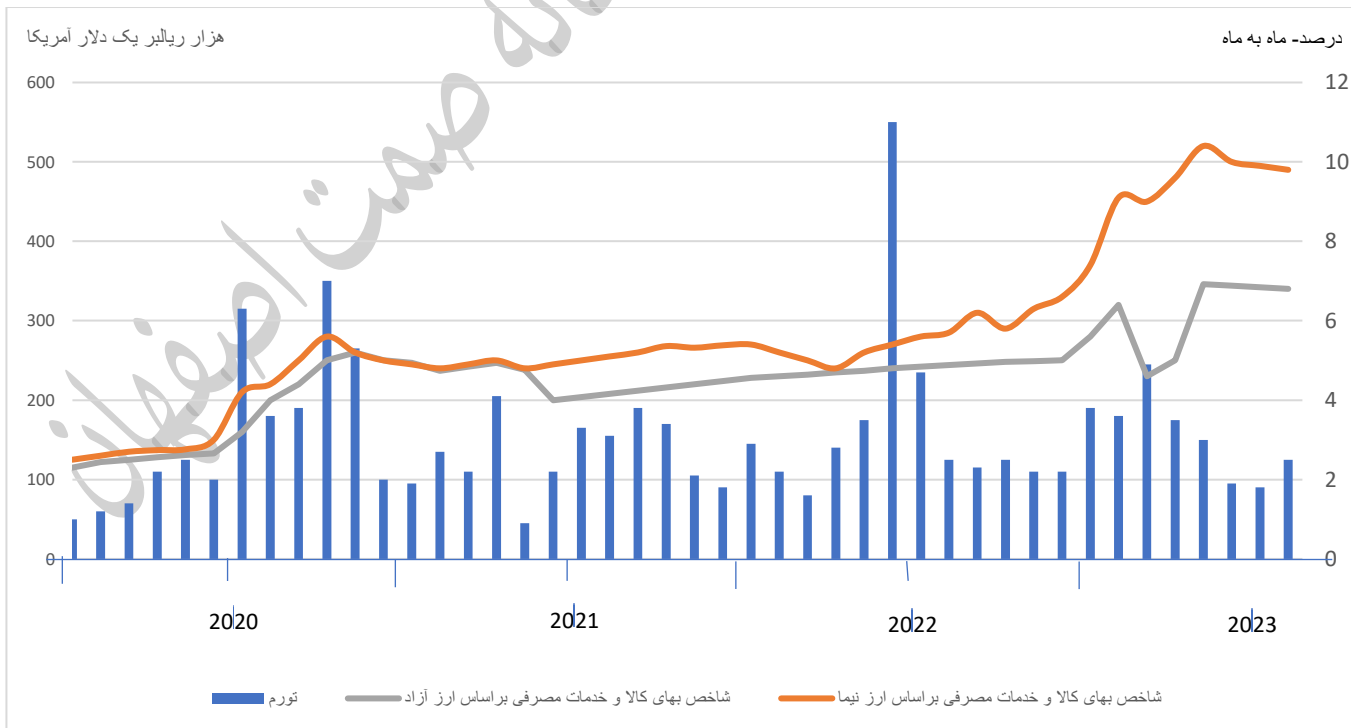
نمودار ۱: سهم فعالیت‌های مختلف در تولید ناخالص داخلی

منبع: بانک مرکزی ایران

افزایش قیمت مواد غذایی و هزینه مسکن باعث تورم قیمت مصرف کننده به ۴۶.۷ درصد (سال به سال) در پنج ماه اخیر شد. با این حال، کاهش انتظارات تورمی و تثبیت نرخ ارز به کاهش تورم ماهانه کمک کرد، مذاکرات هسته‌ای و بهبود دسترسی به وجوه مسدود شده در خارج از کشور منجر به کاهش جزئی نرخ تورم شد و فشارهای نرخ ارز را کاهش داد.

نمودار ۲: شاخص بهای کالا و خدمات-تورم

منبع: بانک مرکزی ایران

افزایش اخیر صادرات نفت به کاهش کسری بودجه و بهبود حساب جاری کمک کرد. در ماه‌های ابتدایی، صادرات نفت بالاترین سطح خود از زمان اعمال مجدد تحریم‌ها در سال‌های ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ را به ثبت رسانده است. با وجود افزایش واردات، صادرات نفت بالاتر در سال ۲۰۲۳ نسبت به مدت مشابه سال قبل باعث مازاد حساب جاری (۱۴.۴ میلیارد دلار) شد که با کسری خالص حساب سرمایه (۱۴.۶ میلیارد دلار آمریکا) جبران شد و هفتمین سال متوالی خروج خالص سرمایه را رقم زد. با بهبود صادرات نفت در نیمه اول سال جاری برآورد می‌شود که علیرغم کسری تجاری غیرنفتی، مازاد تجاری کلی حفظ شده باشد.

چشم انداز

پیش‌بینی می‌شود که رشد تولید ناخالص داخلی در میان‌مدت سرعت کم را حفظ کند. انتظار می‌رود تولید و حجم صادرات نفت بالاتر رود اما قیمت‌های پایین‌تر نفت افزایش را خنثی کند اما رشد مبتنی بر نفت رقم خواهد خورد. پیش‌بینی می‌شود که رشد غیرنفتی به دلیل تحریم‌های جاری، کمبود انرژی، محدودیت‌های نقدینگی، سرمایه‌گذاری کم و عدم اطمینان اقتصادی باقی بماند. به خطر افتادن امنیت غذایی، افزایش مهاجرت، نابرابری‌های روستا و شهر دیگر چالش‌های پیش روی کشور خواهد بود.

انتظار می‌رود افزایش صادرات نفت و دسترسی جزئی به وجوه مسدود شده، فشارهای مالی و خارجی را کاهش دهد. پیش‌بینی می‌شود که هزینه‌های دولت تا سال ۲۰۲۶ بیشتر از درآمدها باشد که منجر به کسری مالی خواهد شد، هرچند که با توجه به درآمدهای نفتی پیش‌بینی شده بالاتر به عنوان سهمی از تولید ناخالص داخلی فشار هزینه‌ها کمتر خواهد بود. در حالی که دولت قصد دارد بیشتر کسری بودجه را از طریق فروش دارایی پوشش دهد، پیش‌بینی می‌شود که این امر تا حدی شکاف بودجه را جبران کند اما فشارهای تورمی ناشی از تأمین مالی کسری بودجه حفظ می‌شود.

بطور کلی خطرات چشم انداز اقتصادی افزایش یافته است. این خطرات شامل کمبود بیشتر آب و انرژی، تشدید شوک‌های تغییرات آب و هوایی و تشدید مجدد تنش‌های اجتماعی است. تحریم‌های بیشتر و اجرای سخت‌گیرانه‌تر محدودیت‌ها ممکن است تجارت را مختل کرده و انتظارات تورمی بیشتر را تقویت کند. کاهش قابل توجه تحریم‌ها یا یک توافق موقت مرتبط با مذاکرات هسته‌ای می‌تواند چشم انداز اقتصادی را به طور قابل توجهی بهبود بخشد.

منبع: بانک جهانی